HÖGSTA DOMSTOLENS
BESLUT

meddelat i Stockholm den 15 oktober 2026

Mål nr
Ä 6277-25

PARTER

Klagande

Överförmyndarnämnden i Södertälje kommun

151 89 Södertälje

Motpart

S.E.

c/o C.S.

SAKEN

Anordnande av godmanskap

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2025-07-15 i mål Ä 2558-25

_____

Besöksadress
Riddarhustorget 8

Telefon
08-561 666 00

Öppettider
måndag–fredag
08:45–12:00
13:15–15:00

Postadress
Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

E-post
hogsta.domstolen@dom.se

Webbplats
www.hogstadomstolen.se

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Överförmyndarnämnden i Södertälje kommun har yrkat att godmanskapet för S.E. ska upphävas.

S.E. har motsatt sig ändring av hovrättens beslut.

SKÄL

Bakgrund

1. S.E. ansökte i november 2024 hos tingsrätten om att en god man skulle förordnas för henne för hjälp att bevaka hennes rätt, förvalta hennes egendom och sörja för hennes person.

2. Tingsrätten avslog S.E.s ansökan med motiveringen att det inte fanns något i utredningen som tydde på att hon har en sådan nedsatt kognitiv förmåga som skulle kunna föranleda ett godmanskap. Hovrätten har ändrat beslutet och förordnat en god man för henne.

3. Överförmyndarnämnden i Södertälje kommun har överklagat beslutet och anfört att S.E. inte har någon kognitiv nedsättning och att det därför saknas förutsättningar att anordna godmanskap för henne. Nämnden har också anfört att hon kan få hjälp på annat mindre ingripande sätt och därmed inte har behov av en god man.

Dok.Id 371936

Frågan i Högsta domstolen

4. Målet rör förutsättningarna för att förordna en god man på grund av sjukdom eller försvagat hälsotillstånd och särskilt frågan om det krävs att den enskilde har en nedsatt kognitiv förmåga.

Förutsättningar för anordnande av godmanskap

5. Förutsättningarna för anordnande av godmanskap anges i 11 kap. 4 § föräldrabalken. Paragrafen fick en ny lydelse den 1 juli 2026. Enligt övergångsbestämmelserna ska äldre bestämmelser tillämpas i ärenden som inletts dessförinnan (se SFS 2026:490, p. 2). Ändringarna avser dock inte de grundläggande förutsättningar som redovisas i det följande (p. 6–9).

6. Om någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person ska rätten besluta att anordna godmanskap för honom eller henne. Ett sådant beslut får inte meddelas utan samtycke av den för vilken godmanskap ska anordnas, om inte den enskildes tillstånd hindrar att hans eller hennes mening inhämtas. (Se 11 kap. 4 § första stycket i dess lydelse före den 1 juli 2026.)

7. Paragrafen ställer upp ett krav på att det ska finnas ett orsakssamband mellan de uppräknade hälsotillstånden och den enskildes behov av hjälp. Den enskildes tillstånd ska påverka dennes förmåga att fatta beslut på ett sådant sätt att han eller hon har särskilt svårt att sköta sina juridiska, ekonomiska eller personliga angelägenheter (se NJA 2018 s. 825 p. 6).

Dok.Id 371936

8. I rättsfallet ”Godmansförutsättningarna” NJA 2022 s. 623 angavs att detta också kunde beskrivas så att den enskildes kognitiva förmåga ska vara nedsatt (se p. 12 i rättsfallet). Uttalandet bör ses mot bakgrund av att målet främst rörde frågan om språksvårigheter och nedsatt förmåga att läsa och skriva på grund av analfabetism kunde anses utgöra ett sådant liknande förhållande som avses i 11 kap. 4 §. I avgörandet konstaterades att med liknande förhållande avses omständigheter som – utan att nödvändigtvis utgöra fysisk eller psykisk ohälsa – påverkar den enskildes kognitiva förmåga, till exempel ålder eller vissa slag av missbruk (se p. 13). Då den enskildes svårigheter inte ansågs bero på nedsatt kognitiv förmåga fanns det inte förutsättningar att förordna en god man. Det saknades således ett orsakssamband mellan den enskildes hälsotillstånd och behovet av hjälp.

9. Av rättsfallet kan alltså inte slutsatsen dras att en förutsättning för att en god man ska förordnas är att den enskildes svårigheter beror på en kognitiv nedsättning. Vad som ska bedömas är om det finns ett orsakssamband mellan hälsotillståndet och hjälpbehovet. Om den enskildes hälsotillstånd påverkar hans eller hennes förmåga att exempelvis ta initiativ, fatta beslut, överblicka konsekvenser eller kommunicera med omvärlden föreligger normalt sett ett sådant samband. En annan sak är att godmanskap i praktiken främst blir aktuellt när den enskilde har en nedsatt kognitiv förmåga.

10. En ytterligare förutsättning för att en god man ska förordnas är att det i rättslig mening behövs.[1] I detta ligger att hjälpbehovet måste vara av viss betydelse. Kravet innebär också att ett godmanskap ska ställas i relation till andra möjligheter för den enskilde att få bistånd, inbegripet att

[1] I paragrafens lydelse från och med 1 juli 2026 anges detta krav i en separat andra mening: ”Ett godmanskap ska dock inte anordnas om den enskilde kan antas få sitt hjälpbehov tillgodosett på ett mindre ingripande sätt.”

Dok.Id 371936

på mer informell väg få hjälp av anhöriga och vänner. I fråga om juridiska och ekonomiska angelägenheter är alternativet till godmanskap främst att den enskilde utfärdar en fullmakt eller på annat sätt uppdrar åt någon att sköta hans eller hennes angelägenheter. Detta förutsätter att den enskilde har förmåga att instruera en uppdragstagare och sedan följa upp de åtgärder som vidtas. Saknas det lämpliga personer i den enskildes närhet som kan, och är beredda att, ta på sig ett sådant ansvar kan det vägas in vid bedömningen av den enskildes behov av god man. (Jfr NJA 2015 s. 851 p. 6 och 7 och NJA 2018 s. 825 p. 15.)

11. Om överförmyndaren anser att andra åtgärder ska ha företräde framför anordnande av godmanskap måste överförmyndaren underbygga det med preciserade och konkreta uppgifter om de rättsliga och faktiska förutsättningarna för sådana åtgärder (jfr NJA 2015 s. 851 p. 15).

Bedömningen i detta fall

12. Av ingivna läkarintyg framgår bland annat att S.E. har en autoimmun sjukdom samt att hon drabbats av en hjärnblödning, har afasi och är rullstolsburen. Hon har svårt att uttrycka sig i tal och i skrift, har ett mycket begränsat ordförråd och kan inte läsa. Enligt intyget behöver hon hjälp med skötseln av sin ekonomi samt kontakter med myndigheter och hälso- och sjukvård. Läkare har efter ett kort samtal med henne inte något intryck av att hon skulle ha en kognitiv nedsättning.

13. Det är tydligt att S.E. har behov av hjälp med att sköta sina juridiska, ekonomiska och personliga angelägenheter. Av utredningen framgår att det beror på hennes hälsotillstånd samt att det inte längre finns någon i hennes närhet som kan hjälpa henne.

Dok.Id 371936

14. Det framgår också att hon inte, på sätt som får anses nödvändigt, skulle kunna vare sig instruera en fullmaktshavare eller följa upp hur uppdraget utförs. Överförmyndarnämnden har inte visat på någon annan och mindre ingripande åtgärd som innebär att hennes angelägenheter kan skötas på ett tillfredsställande sätt.

15. Mot denna bakgrund finns det förutsättningar att förordna en god man för S.E. med omfattningen bevaka hennes rätt, förvalta hennes egendom och sörja för hennes person. Överklagandet ska därför avslås.

_____

I avgörandet har deltagit justitieråden Petter Asp, Cecilia Renfors, Margareta Brattström, Katrin Hollunger Wågnert (referent) och Erik Lindberg.
Föredragande har varit justitiesekreteraren Sofia Pöllänen.

Dok.Id 371936